

Grootouders en hun kleinkinderen...

ook een juridische relatie

Grootouders

Deze brochure is een gezamenlijk initiatief van **de Koning Boudewijnstichting** en de **Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat**, in het kader van het luisternetwerk van de notarissen.

u vindt in deze gids ...

Voorwoord	1
I. Enkele sociologische gegevens	2
II. Grootouders en kleinkinderen en de erfenis	6
III. De persoonlijke relatie met de kleinkinderen	19
IV. Als de familiale toestand wijzigt...	36
V. Kleinkinderen in gevaar	41
VI. Bibliografie	49

Grootouders en hun kleinkinderen

| ook een juridische relatie

► Voorwoord

Deze brochure, die tot stand kwam met de hulp van vele deskundigen, wil een gids zijn voor grootouders.

Hoewel de focus ligt op juridische vragen, proberen we net zo goed sociologische en psychologische vragen te behandelen die grootouders zich stellen. De brochure geeft meer inzicht in vragen over erfrecht, maar beantwoordt ook vragen rond verantwoordelijkheid, ouderlijk gezag en toezicht op minderjarigen en vragen rond de (rechts-) bescherming van minderjarigen. Ze gaat ook in op enkele specifieke situaties zoals de relatie tussen grootouders en kleinkinderen na een echtscheiding, kleinkinderen met een handicap, nieuw samengestelde gezinnen.

“Men hoort weleens dat de familie uiteenvalt en aan belang inboet. Onderzoek toont het tegendeel: de solidariteit binnen de familie blijft belangrijk. Grootouders spelen daarin steeds vaker een belangrijke rol.”

Claudine Attias-Donfut

Tips voor de perfecte grootouder

- Wees belangrijk voor kleinkinderen, geef ieder kleinkind apart het gevoel speciaal te zijn.
- Zorg voor aandacht, geborgenheid en continuïteit in het leven van kleinkinderen.
- Draag bij aan geluk dat heel gewoon is: voorlezen, spelletjes doen, fietstochtjes.
- Maak duidelijk dat ze deel uitmaken van een persoonlijke geschiedenis, de familie, en van een collectieve geschiedenis, onze cultuur.
- Geef spelenderwijs de grote verhalen, waarden en tradities daarvan door.
- Bevorder het contact tussen de generaties, organiseer familiefeesten en uitstapjes.
- Eer hun moeders en hun vaders, laat ze in hun waarde. Wees beschikbaar als ze je echt nodig hebben.

uit CRUL, Heleen, "Tussen de generaties", Atlas, 2009

I. Enkele sociologische gegevens

▶ Wat het betekent om vandaag grootouder te zijn

Grootouders van vandaag zijn niet meer te vatten in stereotiepen. Het is moeilijk om vandaag het portret te schilderen van een typische grootvader of grootmoeder. Het beeld van een oma die confituur maakt in de keuken terwijl grootvader in zijn tuin werkt, is niet meer van deze tijd. In de 21ste eeuw, zijn er duizenden verschillende manieren om grootouder te zijn.

Iedereen moet zijn rol heruitvinden in een snel veranderende samenleving. Een samenleving waarin men langer leeft -in goede gezondheid, waarin ouders later en minder kinderen krijgen. Een samenleving waarin de economische toestand vraagt om meer solidariteit en waarin koppels en gezinnen kwetsbaar zijn.

De sandwichgeneratie

Met pensioen gaan, is niet langer synoniem voor op rust gaan.

Vele grootouders zitten geprangd tussen hun kinderen die worstelen met problemen, hun kleinkinderen voor wie er onvoldoende kinderopvang bestaat of die problemen hebben op school, en de noden van hun eigen hoogbejaarde ouders.

“De combinatie van kinderopvang en mantelzorg is zeker niet uitzonderlijk (...), namelijk 25% van de grootouders die kleinkinderen opvangen doen ook aan mantelzorg.

Grootouders die zelden kleinkinderen opvangen zijn ook minder betrokken bij de mantelzorg, verzorgen minder personen en dit minder frequent.”

► Grootouders nieuwe stijl

Sinds het begin van de 20ste eeuw is de levensduur met ruim 30 jaar toegenomen.

Vandaag zijn grootouders langer grootouder dan ooit tevoren, gedurende ongeveer één derde van hun leven.

De meeste mensen worden grootouder. Meestal zijn ze rond de 50 jaar oud als hun eerste kleinkind wordt geboren.

Grootouders lijken vandaag veel jonger dan 30 jaar geleden. Ze voelen zich fysiek, intellectueel en psychisch nog fit. Hun mentaliteit en energie zijn niet te vergelijken met die van hun eigen grootouders indertijd. Ze herkennen zich dan ook niet meer in het portret van die grootouders. Grootouders vandaag zijn vertrouwd met nieuwe technologieën, de vrouwen hadden -of hebben- een eigen carrière en autorijden vinden ze heel gewoon.

► Een nieuwe plaats – een nieuwe rol

Grootouders van vandaag moeten hun grootouderrol opnieuw uitvinden. Een rol die rekening houdt met hun eigen wensen en die tegemoet komt aan de behoeften van de familie.

Misschien zijn die grootouders nog steeds aan het werk? Misschien zijn ze met pensioen en willen ze eindelijk genieten van het leven, reizen, vrienden zien of vrijwilligerswerk doen? Misschien gaven zij veel op voor hun kinderen en willen ze nu van hun vrijheid genieten? Of misschien is het net omgekeerd, en liet het leven hen niet toe om hun kinderen van dichtbij te zien opgroeien en willen ze dat nu goedmaken door de zorg voor de kleinkinderen op zich te nemen.

Of, wie weet, misschien ontmoet grootmoeder of grootvader een nieuwe grote liefde?

Een maatschappelijke kwestie

Vaak kunnen grootouders hun kinderen helpen hun kleinkinderen beter te begrijpen omdat ze een andere kijk hebben op de dingen en een meer objectieve benadering. **Opvang van de kleinkinderen** breekt niet alleen hun eenzaamheid, maar geeft hen een gevoel van eigenwaarde en het gevoel nuttig te zijn.

De hele samenleving wint bij betere intergenerationale betrekkingen in families.

► Een belangrijke relatie

Al lijkt het soms alsof er minder familiale solidariteit bestaat, de relatie tussen grootouders en kleinkinderen is niet minder belangrijk dan vroeger. Integendeel. Twee werkende ouders zijn vandaag de norm in een gezin. En die jonge ouders rekenen op hun eigen ouders om de kinderen op te vangen: soms, vaak, heel vaak...

Daarenboven staat het traditionele gezinsmodel zwaar onder druk. Nieuw samengestelde gezinnen, eenoudergezinnen, kangoeroewonen,... er bestaat een toenemend aantal nieuwe gezinsvormen. Grootouders worden ook geconfronteerd met problemen van hun kinderen zoals financiële moeilijkheden en werkloosheid. Soms zijn hun kinderen verslaafd of hebben ze psychische en psychiatrische problemen.

Geconfronteerd met al die verschillende vragen en behoeftes, hebben grootouders min of meer de keuze om zich al dan niet bezig te houden met hun kleinkinderen. Er ontstaan nieuwe vormen van wederzijdse hulp.

Een ander gegeven is dat de grootouders vandaag over financiële middelen beschikken. Ze genieten van een pensioen, dat soms aangevuld wordt met opbrengsten van beleggingen of spaargelden. Daardoor zijn ze niet afhankelijk van hun kinderen, die ontlast worden van de plicht om hun ouders te onderhouden.

Het zijn nu eerder de kinderen en kleinkinderen die een beroep doen op financiële hulp van de grootouders.

Maar of ze nu op hun kleinkinderen passen of niet, of ze hun familie financieel steunen of niet, grootouders zijn moeilijk te missen. Ze houden het familieweefsel intact, ze zorgen voor de overdracht van de familiegeschiedenis en ze staan borg voor het doorgeven van de familiecultuur.

Oma, opa of Marie en Paul?

De grootouders van vandaag hebben vele namen.

Hoe de kleinkinderen hun grootouders noemen hangt af van de relatie tussen het kind, zijn ouders en de grootouders, maar ook van de sociale en culturele omgeving waarin ze opgroeien.

Er is vandaag ook nood aan een groter gamma benamingen om alle grootouders en overgrootouders (inclusief plusgrootouders) uit elkaar te houden.

Sommige grootouders verkiezen een naam die niet refereert aan hun plaats van voorouder in de familie en worden graag bij hun voornaam genoemd. Meestal bepaalt het oudste kleinkind de naam van de grootouders voor alle kleinkinderen.

II. Grootouders, hun kleinkinderen | en de erfenis

► Een erfenis voor de kleinkinderen

Nu we langer leven, zien we dat mensen van hun ouders erven op een ogenblik dat ze zelf al met pensioen zijn en de erfenis niet echt meer nodig hebben. Ze zijn op een leeftijd dat ze nadenken over hun eigen nalatenschap en hoe ze die willen verdelen. De erfenis is vaak nuttiger voor de kleinkinderen: zij staan aan het begin van hun leven, willen een eerste woning kopen of willen een onderneming op poten zetten.

Vele grootouders willen hun kleinkinderen daarbij een steuntje geven.

Maar wat kunnen zij hen geven en hoe? De keuze tussen een schenking en een legaat hangt af van de situatie. Men moet er ook over nadenken of men alle kleinkinderen strikt gelijk wil behandelen, of dat men via de schenking of het testament de verschillende situaties van verschillende kleinkinderen wil compenseren. Ook overwegingen in verband met belastingen spelen mee.

Hier komt de successieplanning op de proppen. Tijdschriften en kranten slaan 55-plussers om de oren met adviezen. Ook banken geven hierover graag advies.

Vergeet niet dat een schenking in principe onherroepelijk is, terwijl men een testament – ongeacht

Tijdschriften en kranten slaan 55-plussers om de oren met adviezen over successieplanning.

zijn vorm- altijd kan herzien. Om conflicten te vermijden, is het aangewezen om ook bij schenkingen de motivatie schriftelijk vast te leggen.

Kleinkinderen zijn geen reservataire erfgenamen, zo lang uw kinderen leven.

Uw kleinkinderen zijn, in tegenstelling tot uw kinderen, geen reservataire erfgenamen.

Ze hebben geen automatisch recht op een deel van uw erfenis bij uw overlijden. En zij kunnen niet het deel erven dat toekomt aan uw kinderen.

U kunt hen uitsluitend het beschikbaar deel van uw erfenis geven. Informeer u over het aandeel dat u kan verdelen.

De omvang van het reservataire deel is afhankelijk van het aantal kinderen en van uw huwelijksvoorwaarden. Het bedrag dat overblijft, is het restbedrag of het beschikbare deel. Informeer u over het erfdeel dat u aan de kleinkinderen kan vermaken.

Overdracht van persoonlijke voorwerpen: gewoonten en tradities

Er is de "**klassieke**" overdracht van de erfenis, waarbij men geld nalaat aan zijn familieleden. Maar er zijn ook voorwerpen die overgaan van generatie op generatie, eerder informeel maar met impliciete regels betreffende de familieverplichtingen. Sommige voorwerpen, zoals sieraden, schilderijen, familie-meubilair...kunnen financiële waarde hebben, maar hebben ook een emotionele waarde. Er kan geen sprake van zijn deze goederen over te dragen aan wie alleen geïnteresseerd is in de marktwaarde ervan.

Sommige goederen zoals het huislinnen, serviesgoed of nuttige accessoires hebben uitsluitend een "**praktische**" waarde, en worden onderling verdeeld, een beetje als op een intieme tweedehandsmarkt. Andere voorwerpen, zoals familiefoto's, documenten, decoratieve stukken of oude gebruiksvoorwerpen hebben geen marktwaarde, maar zijn dragers van het familiegeheugen. Daarop ligt een soort **morele verplichting**: de (groot) ouder moet deze voorwerpen aan zijn directe afstammelingen geven en de begunstigen hebben de plicht deze te aanvaarden.

Moet u goederen laten schatten ?

Als u kostbare voorwerpen zoals schilderijen, juwelen of meubelen wil nalaten, is het aangewezen deze eerst te laten schatten. Bij voorkeur verklaren de erfgenamen zich schriftelijk akkoord met de vastgestelde waarde, zodat er nadien geen betwisting mogelijk is. Immers: de familieverhoudingen kunnen wijzigen. Zo kunnen nieuwe schoonkinderen die de familiegeschiedenis niet kennen, hun partners beïnvloeden om de waarde in twijfel te trekken en alsnog aan te dringen op een compensatie.

▶ Gegeven is gegeven

→ Nadenken vóór een schenking

Vooraleer over te gaan tot een schenking, neemt u best de tijd om na te denken over het bedrag dat u kunt missen zonder dat het uw huidige of toekomstige levensstandaard aantast. Heb dus aandacht voor mogelijke onvoorziene omstan-

digheden, inclusief mogelijke toekomstige kosten voor gezondheidszorg. Geef alleen weg wat u kunt missen en geef geen bedragen die u nog niet hebt aangeraakt (zoals pensioenen, spaargelden,...) Hou rekening met de leeftijd en de situatie van ieder kleinkind.

Geef alleen weg wat u kunt missen en geef geen bedragen die u nog niet hebt aangeraakt.

Een schenking is een contract en –zelfs als het over een roerend goed gaat- moet een schenking aanvaard worden in naam van de minderjarige. Het zijn de ouders van de minderjarige die de schenking moeten aanvaarden in zijn naam.

Als er geen ouders meer zijn, dan zal zijn voogd de schenking aanvaarden na goedkeuring door de vrederechter. Ook grootouders of overgrootouders kunnen de schenking aanvaarden, en hebben daarvoor geen goedkeuring nodig van de vrederechter.

Een gril van het burgerlijk wetboek

Zolang de vaders en moeders leven, oefenen zij het ouderlijk gezag uit en kan niemand in hun plaats treden bij het beheer van de persoon van de minderjarige of het beheer van zijn bezittingen. **Sommige daden staan echter onder de controle van de vrederechter**, zoals de verwerving van een gebouw, de aanvaarding van een geschenk.

Vreemd genoeg, kunnen de grootouders wel de vaders en moeders vervangen bij het aanvaarden van een cadeau voor hun kleinkinderen (art. 935, al. 3). Dat is een traditionele regel, een bepaling die dateert van 1804. Hierdoor kunnen ouders hun kinderen geschenken geven zonder een vertegenwoordiger aan te wijzen om de gift te aanvaarden.

Want als de ouders een schenking doen, kunnen ze niet tegelijkertijd de schenking aanvaarden voor hun kind. **Dat kunnen de grootouders dan wel doen in hun plaats.**

Een schenking is onherroepelijk behalve als u ze gekoppeld hebt aan voorwaarden of wanneer de begunstigde schade toebrengt aan de schenker.

Als men bepaalde goederen in de familie wil houden, zijn er verschillende formules mogelijk zowel bij schenking als bij testament (zie verder). Het is ook mogelijk om een overeenkomst toe te voegen met een eigendomsclausule. Dat verbiedt de begunstigde om de schenking in te brengen in de gemeenschap, zelfs als deze begunstigde getrouwd is. Er zijn ook conventionele terugkeerclausules die toelaten dat de eigendom terugkeert naar de schenker in het geval de begunstigde eerst overlijdt. Dit is ook een manier om te voorkomen dat er successierechten moeten worden betaald als het goed terugkeert naar de schenker.

Een schenking kan een gebouw bevatten, maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om een som geld, aandelen, juwelen of schilderijen.

Op een schenking moeten schenkingsrechten worden betaald. Wanneer de schenker overlijdt, moet de begunstigde er dan geen successierechten meer op betalen.

De schenkingsrechten voor een schenking van grootouders aan hun kleinkinderen zijn dezelfde als die tussen ouders en kinderen: het gaat om erfgenamen in rechte lijn.

De schenkingsrechten tussen erfgenamen in rechte lijn zijn:

Schenkingsrechten	Vlaanderen		Brussel		Wallonië	
Roerende goederen	3%		3%		3,3%	
Onroerende goederen	0 - 12.500	3%	0 - 50.000	3%	0 - 12.500	3%
	tot 25.000	4%	tot 100.000	8%	tot 25.000	4%
	tot 50.000	5%	tot 175.000	9%	tot 50.000	5%
	tot 100.000	7%	tot 250.000	18%	tot 100.000	7%
	tot 150.000	10%	tot 500.000	24%	tot 150.000	10%
	tot 200.000	14%	> 500.000	30%	tot 200.000	14%
	tot 250.000	18%			tot 250.000	18%
	tot 500.000	24%			tot 500.000	24%
	> 500.000	30%			> 500.000	30%

→ Hoe schenk ik een onroerend goed?

Voor de schenking van een gebouw moet men in alle geval een notariële akte laten opmaken.

De schenkingsrechten voor onroerende goederen zijn hoger dan de schenkingsrechten voor roerende goederen. Zij worden berekend op progressieve schijven met een maximum van 30%. Het is een gewestmaterie en de geldende tarieven zijn die van de regio waar de schenker zijn domicilie heeft. In Wallonië en Brussel zijn er preferentiële tarieven voor de gezinswoning. In Vlaanderen bestaat een verlaagd schenkings-tarief voor kroostrijke gezinnen en voor de schenking van bouwgrond.

Veel grootouders willen hun gezinswoning schenken, bijvoorbeeld op het ogenblik dat ze naar een rusthuis verhuizen. Vaak schenken ze de blote eigendom en behouden ze het vruchtgebruik. Dat geeft hen de mogelijkheid om in het huis te blijven wonen of om de huur ervoor op te

strijken. Ze moeten er rekening mee houden dat ze het huis niet meer kunnen verkopen zonder toestemming van de blote eigenaars.

Als het begunstigde kleinkind nog minderjarig is, moet de vrederechter toestemming geven. Het is mogelijk om in de schenkingsakte clausules op te nemen over de terugkeer van de blote eigendom naar de schenker.

Door een schenking in schijfjes betaalt men minder schenkingsrechten, gezien de rechten progressief zijn: men betaalt een hoger

percentage op een hoger bedrag. Schenken in schijfjes is vooral interessant voor onroerende goederen, omdat men over onroerende goederen niet aan de schenkingsrechten kan ontsnappen door een handgift (zie verder).

Door in schijfjes te schenken houdt men het tarief van de schenkingsrechten laag. Er moet minstens 3 jaar zijn tussen elke schenking.

→ **Hoe schenk ik een roerend goed?**

Voor een handgift (een som geld of juwelen, kunstvoorwerpen,...alle voorwerpen die men manueel kan overhandigen) of een onrechtstreekse schenking (bijvoorbeeld een bankoverschrijving, een kwijtschelding van schulden,...) moeten er geen schenkingsrechten worden betaald.

Voorwaarde is wel dat de schenker de schenking 3 jaar moet overleven. Dan betaalt men helemaal geen successierechten.

Als u een spaarrekening opent op naam van uw kleinkinderen, dan is dat hetzelfde als een handgift.

De datum op het rekeninguittreksel bewijst de gift. Als dat er niet is, moet de datum van de gift op een andere manier worden aangetoond.

Grootouders willen niet altijd het risico nemen op die drie jaar overleven. In het geval ze toch vroeger sterven, betalen de begunstigten successierechten op de gegeven som.

Als de schenker ziek is voor het einde van die periode, kan hij bij de notaris de 3% schenkingsrechten betalen, wat nog steeds minder is dan de eventuele successierechten.

Als u een spaarrekening opent op naam van uw kleinkinderen, dan is dat hetzelfde als een handgift.

Als grootouders een geldsom schenken aan hun kleinkinderen, kunnen ze voor zichzelf een trekkingsrecht voorbehouden van een bepaald percentage van die som per jaar.

▶ Na mij kom jij...eigendomsoverdracht per testament

Er bestaat ook de mogelijkheid om de kleinkinderen te vermelden in een testament.

De successierechten zijn dezelfde tussen grootouders en kleinkinderen als tussen ouders en hun kinderen: het gaat om de directe lijn.

In Frankrijk kunnen ouders aan hun ouders toelating geven om de kleinkinderen te laten genieten van het voorbehouden deel van hun vaders en moeders.

De ouder zegt aan zijn vader: "Ik heb mijn voorbehouden deel niet nodig, je mag het rechtstreeks aan mijn kinderen geven en wat je hen geeft, wordt afgetrokken van mijn deel.

Ik zal me na het overlijden van mijn vader niet tegen mijn zoon keren en hem vragen een deel terug te geven van wat hij ontving van zijn grootvader." Waarom zou dat niet kunnen in België?

Door de kleinkinderen op te nemen in het testament, slaat men een generatie over en betaalt men slechts één keer erfenisrechten. Wat meer is: als de erfenis in vele kleine delen wordt verdeeld, betalen de erfgenamen minder erfenisrechten.

Een deel van 12.500€ (15.000€ in Brussel) is zelfs helemaal vrij van erfenisrechten. Een testament met erfenisprong is vooral interessant wanneer de kinderen al ouder zijn en wanneer er meer kleinkinderen zijn dan kinderen.

Als de erfenis in vele kleine delen wordt verdeeld, betalen de erfgenamen minder erfenisrechten.

De successierechten tussen erfgenamen in rechte lijn zijn:

Successierechten	Vlaanderen		Brussel		Wallonië	
In rechte lijn of huwelijkspartner of samenwonende partner*	0 - 50.000	3%	0 - 50.000	3%	0 - 12.500	3%
	tot 250.000	9%	tot 100.000	8%	tot 25.000	4%
	> 250.000	27%	tot 175.000	9%	tot 50.000	5%
			tot 250.000	18%	tot 100.000	7%
			tot 500.000	24%	tot 150.000	10%
			> 500.000	30%	tot 200.000	14%
				tot 250.000	18%	
				tot 500.000	24%	
				> 500.000	30%	

* De nalatenschap wordt in Vlaanderen gesplitst in een roerend en een onroerend gedeelte

Het is ook mogelijk om voorwaarden op te nemen, bijvoorbeeld dat de kleinkinderen hun deel pas kunnen ontvangen op een bepaalde leeftijd of dat ze hun deel ontvangen in schijven.

► Een levensverzekering schenken

Als de grootouders willen sparen voor hun kleinkinderen, kunnen ze dat ook doen door een levensverzekering af te sluiten, met de kleinkinderen als begunstigten. Op een levensverzekering die men schenkt, zijn de schenkingsrechten meestal lager dan de successierechten zouden zijn. Een levensverzekering is een roerend goed en wordt –in rechte lijn– slechts belast als schenking aan 3%. Men schenkt een levensverzekering door zijn rechten als verzekeringnemer over te dragen.

Die overdracht wordt vastgelegd in een polisbijvoegsel dat zowel de overdrager, de overnemer als de verzekeraar ondertekenen.

Een andere mogelijkheid is om contant geld te geven aan de kleinkinderen die daarmee de levensverzekering van de grootouders betalen met henzelf als begunstigten. **De grootouders moeten wel verzekeraar zijn, wat niet altijd mogelijk is vanwege hun leeftijd.**

► Schenking of testament: hoe eigendom in de familie houden?

Er zijn twee formules die toelaten om goederen na te laten onder voorwaarde dat de erfgenaam deze (volledig of dat wat er rest) op zijn beurt nalaat aan een vooraf bepaalde begunstigde.

Het **fidei-commis simple** werkt als volgt: ik geef een goed of een legaat aan mijn zoon of dochter, met de verplichting deze te bewaren en de gift na zijn/haar overlijden door te geven aan zijn/haar kinderen. Alle kinderen van mijn kind moeten worden vermeld. Men mag niet opleggen dat de gift naar één bepaald kleinkind moet gaan (bijvoorbeeld de oudste). De gelijke rechten tussen alle genoemde kleinkinderen moeten worden gerespecteerd. Deze gift moet binnen de limieten vallen van het beschikbare deel. Het fidei-commis simple is in principe enkel toegestaan in directe lijn en in de eerste graad.

De vrijheid van het **fidei-commis de residuo** laat toe om giften of legaten te geven aan om het even wie, er is hier geen beperking tot de eigen kinderen. De schenker doet een schenking of een legaat met de verplichting dat alles wat overblijft na diens overlijden, zal overgaan naar een tweede begunstigde die de schenker vermeldt.

De eerste begunstigde mag met de goederen of het legaat handelen naar eigen goeddunken: hij mag verkopen, hij mag besteden, maar hij mag niet weggeven, dat is het enige wat hij niet mag.

Er moet twee keer successierechten worden betaald. Maar dat kan voordelig zijn. Een voorbeeld: een grootvader heeft twee kinderen van wie één nooit zelf kinderen zal hebben. Als alle partijen akkoord gaan, deelt hij zijn erfenis in twee gelijke delen, waarbij hij degene die geen kinderen heeft oplegt om wat overblijft over te maken aan diens nichten en neven.

Na diens overlijden hebben de neven en nichten automatisch recht op de goederen en betalen ze slechts de gunstiger successierechten in rechte lijn (grootvader-kleinkinderen).

Indien u een groot vermogen heeft, of een belangrijke verzameling, of u bent eigenaar van een bedrijf, dan kan u deze onderbrengen in een patrimoniumvennootschap waarvan uw erfgenamen de aandelen hebben. De naakte eigendom van de aandelen gaat naar de kinderen of de kleinkinderen, maar u behoudt het vruchtgebruik dat recht geeft op stemrecht en recht op de dividenden.

Er bestaan ook mogelijkheden voor het oprichten van een fonds.

Informeer u daarover bij een notaris.

► Onderhoudsplicht tussen kleinkind en grootouders

Grootouders hebben een verplichting tot ondersteuning van hun kleinkinderen en vice versa. Dit mechanisme dateert uit de tijd van de Napoleontische wetgeving, toen gezinssolidariteit zeer belangrijk was bij gebrek aan sociale zekerheid. Grootouders kunnen gevraagd worden om alimentatie voor hun kleinkinderen te betalen. Indien ze dat weigeren kan de vrederechter hen daartoe verplichten, hij zal dan rekening houden met de omvang van hun middelen en met de behoeften van het kind.

Deze onderhoudsplicht staat los van het recht op persoonlijk contact. Grootouders kunnen verplicht worden alimentatie te betalen, los van het feit of ze al dan niet hun kleinkinderen zien en of er al dan niet een goede relatie is.

De vader en moeder (en eventueel de echtgenoten) moeten hun kinderen (of partner)

materieel steunen. De grootouders zijn pas aanspreekbaar als zij in gebreke blijven of niet in staat zijn om hun verplichtingen na te komen.

De kleinkinderen kunnen dus een tegemoetkoming vragen van hun grootouders, maar deze verschilt van wat ze kunnen vragen van hun ouders. Vaders en moeders (BW art. 203) moeten voorzien in al het nodige voor het onderhoud en de scholing van hun kinderen. Dat is een steun in brede zin.

De ouder moet zijn kind (net als tussen echtgenoten) dezelfde levensstandaard bieden. Een student van wie de ouders begoed zijn, kan meer vragen dan een student waarvan de ouders minder middelen hebben: vakantiegeld, kosten voor verblijf, vrije tijd...

De grootouders moeten slechts instaan voor het levensnoodzakelijke. Het is een minder uitgebreide verplichting en ze is ondergeschikt aan de onderhoudsplicht van de ouders.

Er moet eerst bewezen worden dat de ouders niet in staat zijn om hun kind te onderhouden.

Al is het principe duidelijk ingeschreven in het Burgerlijk Wetboek, er wordt zelden een rechtszaak ingeleid tegen de grootouders. Het principe is niet erg bekend en wellicht zijn rechters terughoudend om de rust van senioren te verstoren. De regel lijkt alleen in zeer extreme situaties te worden toegepast.. Dan kan de moeder of de vader een zaak inleiden in naam van de kinderen tegen de (schoon)ouders. Alle grootouders kunnen aangesproken worden. Ze zullen betalen pro rata van hun mogelijkheden.

De onderhoudsplicht is wederkerig, maar het is zeer uitzonderlijk dat grootouders geld vragen aan hun kleinkinderen.

De onderhoudsplicht is wederkerig, maar het is zeer uitzonderlijk dat grootouders geld vragen aan hun kleinkinderen.

De alimentatie die grootouders aan hun kleinkinderen betalen, is fiscaal aftrekbaar. De begunstigde moet behoeftig zijn, mag niet op hetzelfde adres wonen of deel uitmaken van het gezin van de grootouders.

Men kan 80% inbrengen van de som die men betaalt. De begunstigde is belastbaar op 80% van wat hij ontvangt.

Het kan dus om fiscale redenen interessant zijn om een alimentatie te betalen voor een kleinzoon of kleindochter.

III. De persoonlijke relatie | met de kleinkinderen

► Een complexe en meervoudige relatie

De betrokkenheid van de grootouders bij het leven van hun kleinkinderen is afhankelijk van vele factoren: de omstandigheden in het gezin van de kinderen, de traditie van solidariteit in de familie, maar ook de sociaal-economische context.

De geografische nabijheid van grootouders heeft een grote invloed op de contacten met hun kleinkinderen. Vroeger was het heel gewoon dat verschillende generaties samenleefden. Vandaag is dat eerder zeldzaam. Families wonen graag in elkaars buurt, maar elk gezin is gehecht aan zijn privacy.

Tijdens de laatste decennia komen grootouders vaker in beeld voor de opvang van hun kleinkinderen.

De laatste decennia komen grootouders vaker in beeld voor de opvang van hun kleinkinderen. Sommige grootouders zorgen occasioneel voor hen, bijv. tijdens de schoolvakanties, anderen vangen hen dagelijks op als ouders hun professionele activiteiten hervatten.

En als de ouders voor een onthaalmoeder of kinderopvang kiezen, vallen grootouders vaak in bij onvoorziene omstandigheden (ziekte, staking,...)

► Enkele cijfers

Een onderzoek van Kind en Gezin over de opvang van kinderen tussen 3 maanden en 11 jaar, gaf aan dat ongeveer 40% van de grootouders regelmatig één of meer kleinkinderen opvangt. **Nog eens 40% van de grootouders stond af en toe in voor de opvang van de kleinkinderen.** Slechts 10% van de grootouders hielp helemaal niet bij de opvang van de kleinkinderen.

In Frankrijk zijn de cijfers ongeveer dezelfde. Volgens Claudine Attias-Donfurt en Martine Segalen vangen 85% van de grootmoeders en 75% van de grootvaders hun kleinkinderen op tijdens vakanties of occasioneel. Sommige grootouders zorgen dagelijks voor hun kleinkinderen (38% van de vrouwen en 26% van de mannen).

Het zijn vaker de grootmoeders die de kleinkinderen opvangen. En de grootmoeder van moeders zijde is het meest behulpzaam.

Wanneer kleinkinderen groter worden....

De relatie tussen grootouder en kleinkind verandert wanneer de kleinkinderen opgroeien. Soms vinden grootouders en kleinkinderen een gezamenlijke interesse of vinden ze elkaar in gedeelde hobby's. Meestal zien grootouders hun kleinkinderen geleidelijk minder vaak als die ouder worden. Maar ze kunnen nog steeds een belangrijke rol spelen. Vooral als de relatie tussen het puberende kleinkind en zijn ouders moeilijk liggen.

De grootouders kunnen zich buiten die gezagsverhouding plaatsen. Het is voor hen gemakkelijker om te luisteren naar hun kleinkind en het gesprek met de ouders mogelijk te maken. Het is echter belangrijk om geen partij te kiezen in die conflicten. Het is even belangrijk om niet het beste maatje van uw kleinkind te willen zijn, maar wel de grootouder met het luisterende oor.

► Het ouderlijk gezag

Dat grootouders hun kleinkinderen opvangen of samen op vakantie gaan, betekent niet dat ze het ouderlijk gezag uitoefenen. Ouders hebben daarop het monopolie. **Alleen de ouders kunnen beslissen over de grote opvoedkundige keuzes** zoals de school voor hun kind, keuzes betreffende religie, vrijetijdsbesteding, waarden die ze hun kinderen willen meegeven.

De grootouders hebben niet meer rechten dan elke andere derde partij, zoals een kinderoppas. Ze kunnen geen beslissingen nemen over of voor het kind. Ze kunnen het niet inschrijven voor activiteiten zonder medeweten en goedkeuring van de ouders.

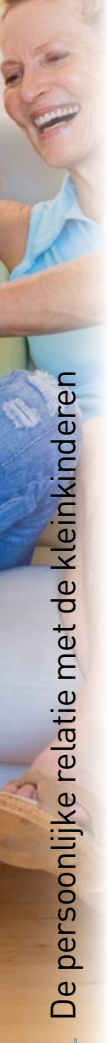
De grootouders hebben niet meer rechten dan elke andere derde partij.

Ze kunnen het kind niet laten dopen, zijn communie laten doen of aan het lentefeest deelnemen. Ze kunnen het niet meenemen naar de kerk of naar een viering, zonder toestemming van de ouders. Grootouders hebben evenmin het recht om kleinkinderen bv. toestemming te geven de oren te laten prikken voor oorbellen.

Vaders en moeders oefenen hun ouderlijk gezag niet uit op willekeurige wijze. Er bestaat zoiets als het beginsel van 'rechterlijke toetsing van het ouderlijk gezag'.

Als ouders hun rol niet naar behoren opnemen, dan kan de rechter tussenkomen en maatregelen nemen om de rechten van het kind te vrijwaren. Dan kunnen grootouders vragen om de hoede over het kind te krijgen. De wet op de jeugdbescherming vormt het wettelijk kader – [zie verder].

Ontzetting uit het ouderlijk gezag

Het gebeurt uiterst zelden dat de ontzetting uit het ouderlijk gezag wordt uitgesproken.

Dat gebeurt alleen bij zeer ernstige feiten, zoals wanneer een man zijn vrouw doodt of in gevallen van seksueel misbruik van kinderen. De jeugdrechter beslist over de ontheffing uit de ouderlijke macht. Er wordt een voogd aangesteld die de rechten van de ontheven ouder overneemt, dus het ouderlijk gezag zal uitoefenen.

Wanneer slechts één van de ouders uit de ouderlijke macht is ontzet, wijst de jeugdrechter in principe de andere ouder aan om hem te vervangen, tenzij dit niet in het belang van de minderjarige zou zijn. Ook een grootouder kan als voogd worden aangesteld.

Sommige grootouders geloven dat als één van de ouders sterft, zij als grootouders 50% van het ouderlijk gezag 'erven'. Dat is niet juist.

▶ Als de relatie moeilijk is

Het is niet altijd rozengeur en maneschijn binnen families. Los van echtscheidingen, ziet Martine Ségalen, hoogleraar in Paris X, Nantes, **drie aanleidingen tot grote conflicten binnen families:**

- **de opvoeding:** vele grootmoeders zijn het oneens met de wijze waarop hun kleinkinderen worden opgevoed;
- **de houding van de grootouders naar hun kleinkinderen:** de ouders vinden dat de grootouders de kinderen verwennen;
- **de rivaliteit tussen de familietakken:** de schoonfamilies hebben een verschillende sociale, economische of culturele achtergrond of het botert niet tussen grootmoeder en schoondochter.

Ouders voelen zich niet gesteund als grootouders zich mengen in hun ouderrol met advies en kritiek. Andersom betreuren vele ouders net zo goed het gebrek aan hulp van hun eigen ouders.

Elke familie verschilt. De familierelaties zoals die werden opgebouwd vanaf de vroege kinderjaren, bepalen de steun van de grootouders.

Een harmonieuze, liefdevolle relatie met de eigen kinderen waarin goede communicatie mogelijk is, maakt het gemakkelijker om een goede band te hebben met de kleinkinderen.

'Baas in eigen huis' is een eenvoudig principe dat kan helpen bij het maken van huisregels. Op bezoek bij de grootouders, volgt het kleinkind hun regels en de ouders laten dat toe. Omgekeerd bemoeien de grootouders zich niet met de huisregels die ouders thuis toepassen.

De kunst van tweede lijn te zijn

Goede grootouders dringen zich niet op. Ze hebben hun vroegere rol van ouders afgelegd en hebben hun nieuwe plaats in de familie duidelijk gedefinieerd.

Hun ouderrol veranderde in een relatie met volwassenen waarover zij geen gezag hebben. Ze benadrukken de vaardigheden van de ouders. Zij weten dat zij verantwoordelijkheden hebben, maar niet de beslissingen nemen.

Ze zijn opvoeders in de tweede lijn. Zij kunnen geen beslissingen nemen en volgen de richtlijnen van de ouders.

Uitsluitend de ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van de kleinkinderen.

► Het recht van grootouders op persoonlijk contact met hun kleinkind

→ Een duidelijk principe, delicaat in uitvoering

Als ouders het contact tussen grootouders en kleinkinderen beletten staat de wet toe dat grootouders dat contact via gerechtelijke weg afdwingen. De grootouders kunnen een recht op toegang vragen en krijgen. Dat heet het recht op persoonlijk contact (BW art. 375bis).

Ouders moeten ruimte maken voor grootouders. Zij worden geacht toe te laten dat grootouders en kleinkinderen elkaar zien. In normale omstandigheden wordt de plaats van de grootouders vrijwillig erkend door de ouders.

Soms is dat niet het geval. Er kan ruzie zijn tussen grootouders en hun eigen kind of tussen grootouders en hun schoonkind.

Wanneer de ouders van een kind scheiden, kan het omgangsrecht van de grootouders worden bemoeilijkt door één van hen. Wanneer grootouders scheiden, kiezen hun kinderen vaak partij voor één van hen, waardoor de andere grootouder belemmerd wordt in de omgang met het kleinkind.

Het is ook mogelijk dat de kleinkinderen in overleg met de ouders in pleegzorg geplaatst worden en dat de grootouders zo het contact verliezen met hun kleinkinderen. Tenslotte komt het omgangsrecht van grootouders soms in het gedrang wanneer hun kind komt te overlijden of een nieuwe relatie aangaat.

Als grootouders over hun rechten praten, is dat wellicht omdat er conflicten zijn. Dat kan gaan om een conflict tussen grootouders en ouders of een conflict tussen de ouders onderling. Meestal staan de ouders samen tegenover de grootouders als die het recht op persoonlijke relaties inroepen.

Als grootouders over hun rechten praten, is dat wellicht omdat er conflicten zijn.

Het gaat steeds om delicate situaties, waarbij het verbroken contact tussen grootouders en kleinkinderen een gevolg is van voorafgaande problemen in de familie.

Belangrijk in deze wet is dat wordt uitgegaan van het belang van de kleinkinderen, niet dat van de grootouders. De rechter houdt altijd rekening met het belang van het kind en elke beslissing wordt op maat genomen.

Te gebruiken met mate

Deze **gerechtelijke procedure** is een laatste redmiddel. Het afgedwongen contact wordt immers opgebouwd tegen een achtergrond van spanningen, boosheid, achterklap of wederzijdse kritiek. Het contact is dan niet leuk voor de kleinkinderen. De gerechtelijke procedure brengt zelden vrede. Het is altijd de op één na beste oplossing. Hoe zwaarder het conflict tussen ouders en grootouders, hoe moeilijker voor een kind. **Een kind heeft nood aan rust, orde en goede voorbeelden.**

Het kan voor een grootouder zeer pijnlijk zijn om afgesneden te zijn van de kleinkinderen. Maar vooraleer over te gaan tot gerechtelijke stappen, is het belangrijk om even afstand te nemen en na te denken over het **belang van het kleinkind.**

De persoonlijke relatie met de kleinkinderen

→ Hoe verloopt de procedure?

De bevoegde rechtbank tot het bekomen van grootouderlijk omgangsrecht is de jeugdrechtbank. Over het algemeen volgt er een uitspraak binnen de zes maanden, tenzij de jeugdrechtbank overbelast is. Het is geen dure procedure, de enige kost is die van de advocaat, maar grootouders hoeven voor deze procedure geen advocaat te nemen.

De jeugdrechter kan de politie vragen om een onderzoek in te stellen naar de meest aangewezen plaats voor het contact (bij de grootouders thuis? in een neutrale bezoekerimte?) Hij kan ook een onderzoek vragen aan de sociale dienst.

Vaak willen de rechters de familiegeschiedenis kennen, ze willen begrijpen wat de oorsprong is van het familieconflict. Zij kunnen dan ook een psycho-medisch onderzoek vragen naar de redenen van de verbroken familiebanden. De familie betaalt zelf voor deze expertise, tenzij zij juridische bijstand kunnen genieten. Afhankelijk

van de beslissing van de rechter betalen de grootouders de rekening, of wordt de rekening verdeeld over grootouders en ouders.

De deskundigen schetsen een portret van de situatie, van de onderlinge betrekkingen. Zij praten met de kinderen, de ouders, de grootouders...en proberen ze met elkaar te verzoenen. Sommigen gaan verder, en openen een therapeutisch proces, een bemiddeling.

De rechter kan uitnodigen voor een bemiddeling, maar kan deze niet opleggen. In geval van een gerechtelijke vordering zal een bemiddeling worden ingezet. De advocaat kan een bemiddeling adviseren. Men kan een bemiddelaar of een psycholoog opzoeken.

Familiebemiddeling impliceert de instemming van alle partijen. Sommige bemiddelaars werken alleen als alle partijen akkoord gaan om elkaar te ontmoeten. Het idee is steeds om mensen de dialoog te laten hervatten waar deze werd

afgebroken. De bemiddelaar kan ook adviseren tijdens het proces. Hij zal adviezen geven die het terrein rijp maken voor een consensus.

Hij suggereert zelf geen oplossing, de partijen zoeken samen naar een akkoord. Een bemiddeling eindigt in een schriftelijke overeenkomst. De advocaten van beide partijen worden betrokken bij de bemiddeling. De bemiddelaar wordt betaald door wie er een beroep op doet.

Familiale bemiddeling

Dit soort kwesties kan worden opgelost via een bemiddeling. Men kan een beroep doen op een psycholoog of een familiale bemiddelaar. Een bemiddelaar is meestal een advocaat, notaris, maatschappelijk werker of psycholoog die een opleiding 'bemiddelaar in familiezaken' heeft gevolgd. De advocaat kan bemiddeling aanbevelen. **Een rechter kan familiale bemiddeling suggereren, maar niet opleggen.**

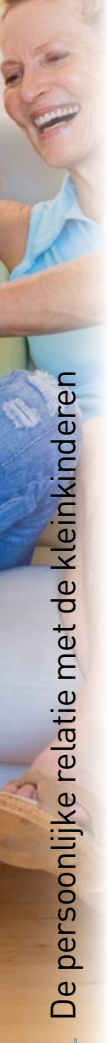
De rechter kijkt naar het belang van de kinderen. De rechter redeneert dat contact met de grootouders het harmonieuze contact met de ouders niet in gevaar mag brengen.

Als er omgangsrecht wordt verleend, is dat vaak beperkt tot één dag per maand, soms een weekend en sommige vakantiedagen.

Normaal gezien is de uitspraak van de rechter over het omgangsrecht een definitieve uitspraak. Maar zowel de ouders als de grootouders kunnen zich steeds opnieuw tot de rechter wenden voor een herziening ervan. Overgrootouders hebben overigens niet dezelfde omgangsrechten als de grootouders.

Dit betekent natuurlijk niet dat de overgrootouders geen recht op persoonlijk contact zouden kunnen doen gelden, maar in tegenstelling tot de ouders en de grootouders, moeten zij een bijzondere affectieve band met het kind bewijzen. Zij worden gelijkgesteld met elke derde die een recht op persoonlijk contact met het kind wil doen gelden.

Grootouders als vervangouders

→ Een delicate kwestie

Er kunnen allerlei redenen zijn waarom grootouders een grotere rol spelen in het leven van hun kleinkinderen dan gewoonlijk het geval is.

Soms is het professionele leven van de ouders onverenigbaar met de opvoeding van kinderen, zoals voor zelfstandigen wiens zaak zeer veel van hen vergt of als een beroep veel reizen met zich meebrengt.

Soms zijn de ouders op één of andere manier in moeilijkheden en niet in staat om de voogdij over hun kinderen uit te oefenen. Zij kampen met gezondheidsproblemen, psychische of psychiatrische aandoeningen.

Zij hebben ernstige sociale en financiële problemen. Drugsproblemen, tienerzwanger-

schappen, maar ook werkloosheid, echtscheiding, alleenstaande ouders,...zijn mogelijke redenen voor de grootouders om de ouderrol over te nemen.

Het kan gebeuren dat het gezin bij de grootouders inwoont waarbij die in de dagelijkse praktijk instaan voor de opvoeding van de kleinkinderen.

Wijziging van sociaal statuut

Als grootouders hun kleinkinderen in huis nemen of andersom, als grootouders inwonen bij hun kleinkinderen, kan dat financiële gevolgen hebben. Voor de sociale zekerheid behoort men dan tot de categorie **'feitelijk samenwonenden'**. Dat kan invloed hebben op ziekte-, invaliditeits- en werkloosheidsuitkeringen.

Vraag hierover tijdig inlichtingen bij uw vakbond, uw mutualiteit of het OCMW in uw gemeente.

Meestal wordt dit soort situaties officieus geregeld, 'binnen de familie'. Als er dan conflicten rijzen, is het aangewezen om een eerstelijnsdienst te raadplegen. Zowel grootouders als ouders -en ook het kleinkind- kunnen zich wenden tot het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB), een Jongeren Advies Centrum (JAC), een Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) of een andere dienst.

De consulent van het Comité Bijzondere Jeugdbijstand kan ouders en grootouders voor bemiddeling bijeenroepen. Hij kan een voorstel doen. Als dat niet wordt aanvaard en hij denkt dat het kind in gevaar is, zal hij doorverwijzen naar de jeugdrechtster.

Eens de beschermende procedure is opgestart, kan men niet meer terug.

Moeders zijde en vaders zijde

Het is meestal de moeder van de moeder die voor de kleinkinderen zorgt.

Dat is niet altijd de leukste positie. Er kan rivaliteit zijn tussen de moeder en de grootmoeder over de opvoeding van de kleinkinderen.

Er zijn zelfs plaatsingsdiensten die een voorkeur hebben voor plaatsing bij grootouders aan vaders zijde om die reden.

Er treden vaker spanningen op als men gaat samenwonen omwille van economische of financiële moeilijkheden.

Samenwonen is dan een gedwongen oplossing waarvoor niemand echt koos en blijft altijd de 'minst slechte' oplossing.

De persoonlijke relatie met de kleinkinderen

→ Wat als ik mijn kleinkind in huis neem?

Grootouders die op informele wijze de zorg voor hun kleinkind op zich nemen, kunnen problemen krijgen omdat er geen officiële regeling is. Ze willen het kind bijvoorbeeld bij hen domiciliëren of inschrijven in een school. Of alle partijen waren bij de start van de regeling tevreden en akkoord, maar later ontstaan er conflicten over concrete beslissingen.

Sommige grootouders vragen dan het recht op toezicht over het kind op basis van art. 374 BW over het gedeelde ouderlijk gezag van de ouders die niet meer samenleven. In dat artikel wordt de plaats van huisvesting van de kinderen geregeld.

Er is een grote controverse in de rechtsleer en de rechtspraak over dit onderwerp.

Sommige rechters zeggen dat ouderlijk gezag alleen gaat over het juridische toezicht. Zij vinden dat het fysieke toezicht daar los van staat en aan een derde partij kan worden toevertrouwd, bijv. aan de grootouder. Andere rechters vinden dat de huisvesting van het kind onverbrekkelijk deel uitmaakt van het ouderlijk gezag.

Grootouders nemen best vooraf contact op met een advocaat of met het Comité Bijzondere Jeugdzorg om na te gaan of deze vraag enige kans op succes heeft in hun gerechtelijk arrondissement.

De rechter kan altijd beslissen om het kleinkind tijdelijk bij de grootouders te plaatsen. Hij kan instemmen met een feitelijke opvang door de grootouders zonder overdracht van het ouderlijk gezag. In tegenstelling tot Frankrijk kent België geen delegatie van ouderlijk gezag. Het enige mechanisme waarbij er overdracht gebeurt van het ouderlijk gezag is de adoptie.

Kan men zijn kleinkind adopteren?

Er bestaan gevallen van adoptie van kleinkinderen door hun grootouders, maar ze zijn zeldzaam. De procureur des Konings is hierin eerder terughoudend omdat de volgorde van generaties wordt verstoord.

Bij adoptie door grootouders geeft hij de voorkeur aan de eenvoudige adoptie, omdat daarbij de banden met het gezin van oorsprong behouden blijven.

De ouder blijft ouder en het kind behoudt zijn erfrecht. De ouders moeten hun instemming geven. De rechter kan het niet-akkoord van een ouder negeren als na een specifiek sociaal onderzoek naar die ouder wordt vastgesteld dat die geen belangstelling toonde voor het kind.

De adoptie verleent het ouderlijk gezag aan de grootouders.

Informele voogdij vormt een oplossing voor dit soort situaties. Ook daarvoor is het akkoord van de ouders vereist. Er moet een voogdijakkoord worden ondertekend voor een notaris of vrede-rechter. Het moet worden goedgekeurd door de jeugdrechter.

De informele voogd mag het kind inschrijven op zijn domicilie, hij heeft het ouderlijk gezag en moet rekenschap afleggen. Anders dan de officiële voogd, mag hij de kosten van de opvoeding niet verhalen op de bezittingen van het kind.

De ouders blijven de eerste verantwoordelijke voor het levensonderhoud van het kind.

→ Kan ik de voogdij krijgen over mijn kleinkind?

Sinds de nieuwe voogdijwet van 29 april 2001 gaat in het geval één van de ouders overlijdt, de voogdij naar de overblijvende ouder.

Er ontstaat een nieuwe situatie als beide ouders of de enige overblijvende ouder overleden zijn, of 'in voortdurende onmogelijkheid verkeren om het ouderlijk gezag uit te oefenen' (verkeert in coma, is verdwenen,...). De vrederechter duidt dan de voogd aan. Daarbij houdt hij rekening met de wensen die de overleden ouders vastlegden in een testament of in een verklaring voor de vrederechter. Indien de ouders geen voogd aanduiden, zal de vrederechter dat doen, nadat hij de kinderen en de hele familie, dus ook de grootouders, heeft gehoord.

Het is uiteraard mogelijk dat de ouders één van de grootouders aanduiden als voogd of dat de vrederechter oordeelt dat één van de grootouders de voogdij krijgt.

Naast deze voogd wordt door de vrederechter ook een toezieende voogd aangesteld. Indien de voogd een bloed- of aanverwant is uit één lijn, kiest de

vrederechter de toezieende voogd bij voorkeur uit de andere lijn (BW art. 402).

De voogdij is een grote verantwoordelijkheid. De voogd moet jaarlijks zijn rekening en een verslag over de opvoeding van de minderjarige overhandigen aan de vrederechter en de toezieende voogd. Indien de voogd een lening wil aangaan, de goederen van de minderjarige wil hypothekeken of een onroerend goed kopen, heeft hij goedkeuring nodig van de vrederechter. De minderjarigen moeten vanaf hun 12de betrokken worden bij beslissingen over hun persoon en vanaf hun 15de bij beslissingen over hun vermogen. Bij ernstige conflicten kan de minderjarige zich wenden tot de procureur des Konings. Die kan beslissen de zaak over te maken aan de vrederechter.

Ook indien de toezieende voogd vaststelt dat de voogd tekortschiet in de opvoeding of het beheer van de goederen, moet hij dat melden aan de vrederechter.

► Ben ik verantwoordelijk voor schade die mijn kleinkind aanricht?

Artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de vader en moeder verantwoordelijk zijn voor de schade (aan personen of goederen) veroorzaakt door hun minderjarige kinderen. Het is een verantwoordelijkheid op basis van een vermoeden. Ouders worden automatisch verondersteld in gebreke te zijn gebleven.

Als uw kleinkinderen die mooie vaas van uw vrienden breken of ze duwen een vriendje om, zijn de ouders daarvoor aansprakelijk, zelfs als het ongeluk gebeurde terwijl zij bij u op vakantie of op bezoek waren.

Het loutere feit dat het kind onder de supervisie stond van iemand anders, doet geen afbreuk aan het vermoeden van ouderlijke verantwoordelijkheid.

Alleen bij gevallen van overmacht wordt de ouderlijke aansprakelijkheid niet toegepast. Ouders moeten eerst bewijzen dat ze hun kind goed hebben opgevoed en onder toezicht hielden. De rechtspraak is zeer strikt. Een vader die zijn kind al 10 jaar niet zag en die zijn kind dus niet kon opvoeden of onder toezicht houden, is niet vrijgesteld van aansprakelijkheid, zeker niet als hij het hoederecht heeft.

Grootouders hebben geen juridische aansprakelijkheid, zelfs niet als het kind bij hen woont.

Als ze het kind opvoeden, kunnen ze wel worden opgeroepen bij een rechtszaak om de situatie van het kind uit te leggen.

Er zijn echter twee omstandigheden waarin de grootouders aansprakelijk zijn: als ze een fout begaan hebben of als de ouders insolvabel zijn. Grootouders kunnen worden vervolgd op basis van de algemene verantwoordelijkheid die

Iedereen heeft. Iedereen die een fout begaat en daarbij schade veroorzaakt, is verantwoordelijk. De grootouder die een geladen vuurwapen binnen het bereik van een kleinkind achterlaat, is aansprakelijk als het kind het vuurwapen gebruikt. En in dat geval zal de grootouder ook de financiële gevolgen moeten dragen. Daarom is het altijd aangewezen om een familiale verzekering af te sluiten.

Over het algemeen zullen slachtoffers van schade veroorzaakt door een kind, de ouders aansprakelijk stellen. Maar de verzekering van de ouders zou hun verantwoordelijkheid kunnen aanvechten en de grootouders aansprakelijk stellen.

Vele mensen denken dat ze geen familiale verzekering meer nodig hebben, wanneer hun kinderen meerderjarig zijn. Het tegendeel is waar: het blijft aangewezen om die verzekering jaarlijks te verlengen.

De persoonlijke relatie met de kleinkinderen

IV. Als de familiale toestand | wijzigt ...

▶ **Echtscheiding: een moeilijke tijd, ook voor grootouders**

Een echtscheiding is moeilijk voor een koppel en voor de kinderen, maar ook grootouders lijden mee. Ze zijn trots op hun kinderen en op de realisaties van die kinderen, trots op het gezin dat hun kinderen stichtten en op de kleinkinderen. Als dat alles verloren gaat, ervaren grootouders dat soms als een persoonlijk falen.

Grootouders hebben wel eens de neiging om het koppel aan te sporen om de relatie niet te verbreken. Sommige grootouders zien het zelfs als een persoonlijke belediging dat iemand zou willen scheiden van hun dochter of zoon.

Grootouders kunnen een belangrijke rol spelen in die moeilijke momenten, door steun te bieden aan hun kinderen en kleinkinderen.

Buiten het gekrakeel

Om steunpilaar in de familie te kunnen zijn, is het nodig dat grootouders zich buiten het gekrakeel stellen. Verdedig niet systematisch het eigen kind. Daardoor wordt de situatie voor de kleinkinderen alleen maar lastiger.

Het wordt dan ook moeilijk om de andere kant te beluisteren en een genuanceerd beeld te vormen.

Probeer een band te behouden met de ex van uw kind. Door het gesprek aan beide zijden gaande te houden, stelt u de toekomstige contacten met de kleinkinderen veilig.

Het is belangrijk voor de kleinkinderen dat grootouders een goede band houden met de ex-partner van hun kind.

Ze bieden een neutraal terrein, een plaats die onveranderd is. Vaak zijn de grootouders de eersten aan wie de kleinkinderen vertellen hoe ze zich voelen bij de scheiding van hun ouders. Het komt er dan op aan om aanwezig te zijn, naar hen te luisteren, hen plaats en ruimte te bieden om hun gevoelens te uiten. Onthou u van kritiek op de ouders. Het kleinkind heeft daar geen boodschap aan en moet worden gesterkt in zijn liefde voor beide ouders. Ze kunnen een oase van rust bieden. Zelfs vandaag is de opvoeding meestal een zaak van de moeder, ook na de echtscheiding. Een niet te onderschatten aandeel van de vaders verliest na de scheiding alle contact met de kinderen.

Volgens een studie van Jeugd en Seksualiteit heeft 10% van de kinderen met gescheiden ouders geen contact meer met de grootouders van vaders zijde. Het is voor grootouders langs vaders zijde vaak moeilijk om een relatie te onderhouden met hun kleinkinderen.

Anderzijds vertrouwen gescheiden vaders hun kinderen vaak systematisch toe aan hun ouders. Soms voelen de kleinkinderen zich dan verlaten door hun vader en verwijten ze dat aan hun grootouders. Anderzijds kan de band tussen grootouders en kleinkinderen ook versterken door het toegenomen contact.

Een ruggesteuntje ?

Problemen rond onderhoudsgeld zijn moeilijk voor iedereen.

De ouder die het moet ontvangen zit in een afhankelijke positie. De slechte betaler voelt zich vaak schuldig. De kinderen zijn de speelbal in dit conflict. Grootouders kunnen soms ingrijpen door hun kind te beïnvloeden om de rechterlijke uitspraak te respecteren of door financieel te helpen, indien mogelijk.

Uiteraard moeten ze er dan voor zorgen dat er een evenwicht blijft met hun andere kinderen.

► Een nieuwe familie

Na een echtscheiding volgt vaak de samenstelling van een nieuw gezin.

Een nieuwe partner kan ook kinderen hebben.

Als grootouder moet u dan leren omgaan met die nieuwe situatie: uw kleinkinderen blijven hun plaats behouden, maar tegelijkertijd moet u de nieuwe gezinsleden verwelkomen.

Hoe de band met die kinderen wordt, is afhankelijk van vele elementen: geografische nabijheid, de leeftijd van de kinderen, of het klikt tussen jullie. Als de nieuwe partner van uw kind de ouder is waarbij ze de meeste tijd doorbrengen dan zal u die kinderen vaker ontmoeten.

Hoe reageert u best als uw kind een nieuwe partner krijgt met eventueel nieuwe kleinkinderen erbij?

U moet dat nieuwe kleinkind echt niet zo graag zien als uw eigen kleinkind, al is het natuurlijk leuk als dat zo is. U mag ze niet vooruit of achteruit duwen.

Laat ze ook spelen met het speelgoed dat er staat voor de eigen kleinkinderen, als de Sint komt geef hen dan ook iets... Spreek af met uw nieuw schoonkind wat u geeft met Kerst- en Nieuwjaar. Ook qua eten, badgewoonten: communiceer er over met uw nieuw schoonkind.

Kinderen van een nieuwe partner noemen we pluskleinkinderen. Spreek af met uw pluskleinkinderen hoe zij u willen aanspreken. Meestal hebben deze kinderen al een oma en opa en zoeken ze liever een eigen naam voor u.

U kunt een beslissende rol spelen als rots in de branding.

Grootouders spelen een belangrijke rol in het verwelkomen van de nieuwkomers en bij hun introductie in de familie en de familietradities.

Uw kleinkinderen hebben u, meer dan ooit, nodig in moeilijke tijden. U kunt een beslissende rol spelen als rots in de branding, door de brug te maken tussen het vroegere en het huidige leven.

Voorwaarde is dat u geen kant kiest bij conflicten en een neutrale houding aanneemt tegenover alle partijen.

Grootouders kunnen echte vertrouwelingen zijn, een baken van rust en veiligheid voor de kleinkinderen doorheen alle veranderingen.

Vervanggrootouders

Eenzijds zijn er veel ouderen die zin willen geven aan hun leven door een bijdrage te leveren aan de maatschappij.

Anderzijds zijn er kinderen die geen contact hebben met hun grootouders en een lieve oma of opa missen. Uit die vaststelling groeide het voorstel om een brug tussen beiden te slaan met een project 'vervanggrootouders'. Het inhuren van een grootouder bestaat al in de Verenigde Staten en kent er een groot succes. Het project kan een win-winsituatie zijn voor alle partijen. Grootouders spelen een belangrijke rol in het leven van een kind.

Ze geven het kind aandacht en tijd, ze geven kennis door over generaties heen. Grootouders kunnen ouders ondersteunen in de opvoeding. Tegelijk voelen de ouderen zich minder eenzaam.

► Een kleinkind met een handicap

De diagnose van een handicap komt hard aan, bij de ouders, maar ook bij de rest van de familie. Ouders praten hierover meestal snel met de grootouders, die bevoorrechte gesprekspartners zijn en waar ze troost zoeken.

Grootouders hebben meestal een dubbel verdriet: om het verlies van het 'ideale' kleinkind en om het verdriet van de ouders.

Het is belangrijk voor grootouders om voldoende informatie te krijgen over de handicap van het kleinkind, ook over de gevolgen ervan op later gedrag en toekomstmogelijkheden van het kleinkind.

Meestal is de steun van grootouders zeer gewenst. Hun aanwezigheid of de zorg die ze opnemen voor de andere kinderen is zeer welkom.

Waar er onopgeloste conflicten bestaan, kan hun aanwezigheid extra stress betekenen voor de ouders.

Ouders hebben het meest aan de steun van grootouders die hun kleinkind onvoorwaardelijk aanvaarden. Ouders vinden er geen steun in als de grootouders de handicap van het kind verzwijgen of verbloemen.

Grootouders zorgen voor emotionele bijstand -door te luisteren, aan te moedigen, empathie te tonen -, voor materiële bijstand -door financiële of huishoudelijke hulp- en voor feedback -door evaluatie en goedkeuring van de keuzes en acties van de ouders en het kleinkind.

V. Kleinkinderen |in gevaar

► Wanneer spreken we van kindermisbruik?

Misschien leeft uw kleinkind in een omgeving waar fysiek geweld wordt gebruikt tegenover de kinderen of tegenover de partner. Het kind kan slachtoffer zijn van mishandeling of van seksueel misbruik. Kindermisbruik kan ook gaan over psychologisch geweld of ernstige nalatigheid die de lichamelijke, psychologische of emotionele ontwikkeling van het kind bedreigen. Het kan gaan over opzettelijke of onopzettelijke nalatigheid.

► Wat als ik de indruk heb dat één van mijn kleinkinderen wordt mishandeld?

Als u denkt dat uw kleinkind slachtoffer is van misbruik, dan kan u best contact opnemen met een dienst die u kan adviseren: het Centrum voor Leerling Begeleiding (CLB) van de school,

een dienst voor Geestelijke Gezondheidszorg, het Centrum voor Algemeen Welzijnswerk, een Vertrouwenscentrum voor Kindermishandeling, een wijkcentrum, SOS Kinderen, enz ...

De dienst zal de situatie beoordelen en zal afwegen in hoeverre zij zelf hulp kan bieden, of naar een gespecialiseerde dienst moet doorverwijzen. Deze mensen hebben ervaring met zulke problemen en situaties en kunnen u adviseren en eventueel zelf begeleiden. Daarenboven zijn zij onderworpen aan het beroepsgeheim.

Het beroepsgeheim is essentieel. Sociale werkers en personeel binnen de gezondheidszorg zijn erdoor gebonden. Schending van het beroepsgeheim is strafbaar bij wet.

Slechts in zeldzame situaties mogen zij vrijuit spreken, namelijk als ze opgeroepen worden om te getuigen voor de rechtbank of voor een parlementaire onderzoekscommissie, of als er zich een uitzonderlijke noodsituatie voordoet.

Vertrouwenscentrum Kindermishandeling

In elke Vlaamse provincie en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is er een **Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK)**, erkend en gesubsidieerd via Kind en Gezin. Het vertrouwenscentrum is een meldpunt voor alle mogelijke situaties van geweld op kinderen (tot 18 jaar).

Iedereen, dus ook grootouders, kan contact opnemen met een VK, als men een vermoeden heeft of ongerust is over verwaarlozing of mishandeling van een kind. Het VK tracht zicht te krijgen op de ernst en de omvang van het probleem en doet dit op verscheidene manieren. Enerzijds door contact te leggen met mensen die vanuit hun professionele bezigheden een beeld kunnen schetsen van het kind en zijn leefsituatie: een huisarts, een centrum voor leerlingenbegeleiding, diensten uit bijzondere jeugdzorg, ... Anderzijds door direct tussen te komen. Er is dan een gesprek met de minderjarige, de ouders en/of andere rechtstreeks betrokkenen. Een **combinatie van beide methodes** kan natuurlijk ook.

Het vertrouwenscentrum zal altijd eerst proberen om een oplossing te vinden vanuit de behoeften van het kind. In een aantal situaties is de informatie zo verontrustend dat er een dringende tussenkomst nodig is. Dan kan het VK op de dag van de melding al rechtstreeks contact opnemen met de ouders, het kind of andere betrokkenen.

Het gebeurt ook dat het VK niet voldoende garanties heeft voor de veiligheid van een kind. Dan wordt de zaak doorgegeven aan het **Comité Bijzondere Jeugdzorg en/of het parket** die de situatie dan verder coördineren.

Als de dienst vindt dat het probleem dusdanig ernstig is en hun aanbod onvoldoende is, kunnen zij doorverwijzen. Indien het om kindermishandeling in de eerder strikte zin van het woord gaat, zullen zij naar het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling doorverwijzen, indien het eerder om een 'problematische opvoedingssituatie' gaat, zullen zij naar het Comité Bijzondere Jeugdzorg doorverwijzen.

Pas als er echt geen samenwerking mogelijk is met de ouders en het Comité meent dat begeleiding noodzakelijk is, zal het Comité het dossier doorverwijzen naar de parketmagistraat om 'gedwongen hulpverlening' via de jeugdrechter mogelijk te maken.

Het is slechts in zeer uitzonderlijke gevallen -bij ernstig en onmiddellijk gevaar voor de minderjarige, en als alle andere mogelijkheden zijn uitgeput- dat men beslist de parketmagistraat op de hoogte te brengen. De parketmagistraat beslist op zijn beurt autonoom of de zaak al dan niet voor de jeugdrechter komt.

▶ **Wat is het Comité Bijzondere Jeugdzorg?**

Het Comité Bijzondere Jeugdzorg is de belangrijkste instantie voor minderjarigen van wie de ontwikkeling bedreigd is.

Het Comité kan worden gecontacteerd door grootouders, maar ook door andere diensten. Het Comité werkt altijd met instemming van alle partijen. De medewerking van de ouders is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. De begeleiding kan niet zomaar worden stopgezet. Als er geen resultaat wordt bereikt, dan wordt de parketmagistraat ingelicht.

In Brussel en in het Vlaams Gewest wordt de zaak eerst nog voorgelegd aan een bemiddelingscommissie. Die commissie zal alsnog proberen een akkoord met alle partijen te bereiken. Indien dat niet lukt, kan de commissie beslissen om de zaak door te geven aan de parketmagistraat. De parketmagistraat beslist of de zaak wordt doorgegeven aan de jeugdrechter.

In het Waals Gewest is het de consulent van 'l'aide à la jeunesse' die beslist om de zaak door te geven aan het parket.

► Als het parket optreedt

Als u naar de politie stapt of rechtstreeks naar de parketmagistraat dan zal die ook een onderzoek instellen. Wees echter voorzichtig, want eens het parket in beweging komt, heeft u de zaak niet meer in handen en kan u de gevolgen niet overzien.

De parketmagistraat beslist of het al dan niet passend is om de jeugdrechter in te schakelen. Het is dus de parketmagistraat die beslist of er een dossier wordt geopend. Het heeft dan ook geen zin om u rechtstreeks tot de jeugdrechter te wenden.

In twee gevallen zal de parketmagistraat een dossier openen voor kinderen in gevaar.

In geval het Comité Bijzondere Jeugdzorg **geen medewerking** krijgt van de **ouders** en als ook de bemiddelingscommissie er niet in slaagt om die medewerking te krijgen. Dan wordt het dossier in handen gegeven van de parketmagistraat. Het parket beslist vervolgens of de jeugdrechter wordt gevorderd.

De jeugdrechter kan allerlei maatregelen opleggen, gaande van begeleiding aan huis tot plaatsing van de kinderen. De jeugdrechter kan ook beslissen om de kinderen bij de grootouders te plaatsen. De jeugdrechter beschikt over een sociale dienst, die de dossiers nauwgezet opvolgt. Vaak wordt de begeleiding uitgevoerd door gespecialiseerde diensten.

Bij heel **dringende gevallen** waar niet gewacht kan worden tot het Comité Bijzondere Jeugdzorg optreedt. Het gaat hier voornamelijk over zeer ernstige dossiers waarin onmiddellijk moet worden ingegrepen, bijvoorbeeld wanneer een baby met letsels in een ziekenhuis wordt

binnengebracht. De rechter kan het kind uit het gezin halen om de veiligheid te garanderen en het Comité Bijzondere Jeugdzorg krijgt automatisch de opdracht om begeleidingsmaatregelen uit te werken. Daarbij gaan ze na of de ouders bereid zijn tot medewerking.

▶ Als grootouders pleegouders worden

Wanneer kinderen niet meer bij hun ouders kunnen wonen, bestaat de mogelijkheid dat grootouders als pleegouders kunnen optreden voor hun kleinkinderen. Dit kan via een begeleiding van het Comité of door de jeugdrechter beslist worden.

In Vlaanderen gebeurt 20% van de pleegzorg in de bijzondere jeugdbijstand door grootouders.

Vaak wordt daardoor een regeling bevestigd die al jaren bestaat en de jeugdrechter zal die regeling goedkeuren om het leven van het kind niet overhoop te halen.

De leeftijd van het kind speelt ook een rol bij die beslissingen van de jeugdrechter: als het gaat om een baby, kan het zijn dat de jeugdrechter andere afwegingen maakt in het belang van het kind dan

bij iets oudere kinderen, waar de mogelijkheden beperkter zijn en de grootouders soms eerder als pleegouders worden gevraagd.

De opvang van de kleinkinderen door grootouders is niet altijd zo eenvoudig.

Het generatieverschil is groot en dat maakt het samenleven misschien minder eenvoudig. Die andere generatie houdt er andere methodes en doelen op na voor de opvoeding, waardoor de opvoeding nogal verschilt van die van andere kinderen. Soms is het moeilijk voor het kleinkind om later zijn eigen weg te gaan omdat de grootouders dan alleen achter blijven.

In de jeugdhulp van vandaag, gaat men sterk uit van het idee dat ouders altijd 'de ouders' blijven ook al moet de opvoeding overgenomen worden. Dit is niet gemakkelijk voor grootouders, die toch een speciale relatie met hun kleinkind hebben.

Een pleegkind, ook wanneer het een eigen kleinkind is, blijft immers het kind van zijn ouder.

Het is erg belangrijk voor de goede ontwikkeling van kinderen dat hun ouders ook een plaats hebben in hun leven, hoe klein ook.

Dit wil niet zeggen dat er niet eerlijk gesproken kan worden over het waarom van de uithuisplaatsing.

Elk pleeggezin krijgt hulp en ondersteuning van een dienst voor pleegzorg. De diensten voor pleegzorg staan in voor een vlot en correct verloop van de opvang van een kind. Dit zowel tijdens de voorbereiding, de effectieve opvang en de afronding.

Een vaste begeleider staat het pleeggezin bij in zijn engagement in goede en minder goede momenten. Het is de taak van die diensten om alle betrokken partijen te informeren en te begeleiden: het kind of de jongere, de ouder(s) en familie en de pleegouders. Indien het kind

via het Comité Bijzondere Jeugdzorg of via de jeugdrechter werd doorverwezen naar pleegzorg, zal er ook regelmatig overleg plaatsvinden met een consultant van het Comité of sociale dienst van de jeugdrechtbank.

Zoals elk pleegouder krijgen de grootouders een vergoeding van ongeveer 15 euro per dag.

► Als kleinkinderen in een begeleidingstehuis verblijven

Als uw kleinkinderen door een jeugdrechter in een begeleidingstehuis werden geplaatst, heeft u volgens de wet ook recht op contact.

U neemt dan best contact op met de directeur van de instelling. Deze zal uw vraag voorleggen aan de jeugdrechter (in Vlaanderen en Brussel) of aan de directeur van de SPJ (Service de Protection Judiciaire in Wallonië). Die beslist of er een dag, een weekend of een vakantie bij de grootouders kan worden doorgebracht.

Ook als uw kleinkind op vrijwillige basis, door samenwerking met het Comité Bijzondere Jeugdzorg, in een begeleidingstehuis verblijft, kan een regeling afgesproken worden.

VI. Bibliografie

Interessante websites

Voor vragen over grootouder zijn

www.groeimee.be

www.gezinsbond.be/bijtanken

Voor vragen over misbruik

www.kindermishandeling.be

Voor vragen over kinderopvang

www.kindengezin.be

Voor vragen over pleegzorg

<http://www.pleegzorgvlaanderen.be/>

Voor vragen over jeugdzorg

<http://www.osbj.be>

www.tonuso.be

www.cachet.be

Algemeen

www.kinderrechtencommissariaat.be

Boeken en tijdschriften

Attias-Donfut C. en Segalen M., 'Grands-parents, la famille à travers les générations', Paris, Odile Jacob, 1998

Attias-Donfut C en Segalen M., 'Le siècle des grands-parents', Paris, ed. Autrement, 2001

Attias-Donfut C en Segalen M., 'Le Siècle des grands-parents. Une génération phare, ici et ailleurs', Paris, Autrement, 2001

Attias-Donfut C en Segalen M., «'Le nouvel esprit de famille', Paris, Odile Jacob, 2002

Baie France, 'Le rôle des grands-parents dans la scolarité des enfants', Analyse UFAPEC 2009, n°4

Choppy E. en Lotthé-Covo H., 'Petit manuel à l'usage des grands-parents qui prennent leur rôle à cœur', Albin Michel, 2006

CRUL, Heleen, 'Tussen de generaties', Atlas, 2009

De Wilde D'Estmael E., 'Les grands-parents dans la famille : leur statut et leur rôle', Fondation Roi Baudouin, Bruxelles, 1993

Hedebouw G. en Peetermans A., Onderzoek naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest in 2009, HIVA-KULeuven – Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Presutto E., Goupil G. en Rogé B., 'Les grands-parents : une source de soutien pour les parents d'enfants ayant une déficience', Enfance, Famille, Génération, n°14, 2011, p. 158-175 – www.efg.inrs.ca.

Versluys, L., 'Je rechten in je relatie', EPO Wetsreeks, Berchem 2008

Versluys, L., 'Je rechten bij erfenis', EPO Wetsreeks, Berchem 2011

'Grootouders of andere familieleden en kinderopvang', Kind en Gezin, 2002

'Uit elkaar – voor grootouders. Brochure voor grootouders wiens kleinkinderen een scheiding meemaken.', Jeugd en Seksualiteit vzw, Mechelen, 2011

'Kinderrechten vragen een verscherpte focus', jaarverslag 2010-2011 van het Kinderrechtencommissariaat, 2011

'Brief aan Jonge Grootouders' extra editie 2011, Gezinsbond

'Aktief', een uitgave van de Grootouders- en seniorenactie van de Gezinsbond, nr 3, november 2011

Geïnterviewde personen

aan Vlaamse kant:

Najila Aloui, vzw Cachet

Erika Coene, studiedienst Gezinsbond

Ronny De Schuyter, Grootouders- en seniorenactie Gezinsbond

An Sprangers, directeur vzw Tonuso

Bruno Vanobbergen, kinderrechtencommissaris Vlaams parlement

Liliane Versluys, advocate familierecht Leuven

Studiedienst Kind en Gezin (via telefoon)

aan Franstalige kant:

Nathalie Massager, professeur de droit familial, ULB

Jean-Louis Renchon, professeur de droit familial, UCL

Lucas Vogel, avocat, droit patrimonial de la famille, droit de la famille

François Derème, avocat, droit patrimonial de la famille

Hélène Stranart, Juge de la Jeunesse

Lucien Nouwynck, avocat général, chambre jeunesse, cour d'appel

Emmanuel De Becker, pédopsychiatre SOS-enfants, LLN

Equipe Délégué général des droits de l'enfant

Frederik Fogli, Fiscaliste

Françoise Leurquin, médiateur, Atelier du Lien

Hubert Boutsen, pédopsychiatre, Dinant

via telefoon:

Marie France Lambert, Psychologue, Directrice de Parcours d'Accueil

Service étude de la Ligue des familles

CPAS Bruxelles - CPAS Charleroi - Françoise Raoult, Conseillère - SAJ Huy

Colofon

REEKS

Luisternetwerk van notarissen
**'Grootouders en hun kleinkinderen...
ook een juridische relatie'**

Cette publication est également disponible en
français sous le titre:
**'Être grands-parents aujourd'hui...
c'est aussi une question de droit'**

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting,
Brederodestraat 21, 1000 Brussel
en de Koninklijke Federatie van het Belgisch
Notariaat, Bergstraat, 30-34, 1000 Brussel

AUTEUR

Lief Vandevort
Consultant

REDACTIONELE BIJDRAGEN

Virginie De Potter
Consultant

COÖRDINATIE VOOR DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING

Brigitte Duvieusart
Dominique Allard

COÖRDINATIE VOOR DE KONINKLIJKE FEDERATIE VAN HET BELGISCH NOTARIAAT

Bart Azare
Charles Six

GRAFISCH CONCEPT

Comfi

PRINT ON DEMAND

Manufast-ABP asbl,
een bedrijf voor aangepast werk

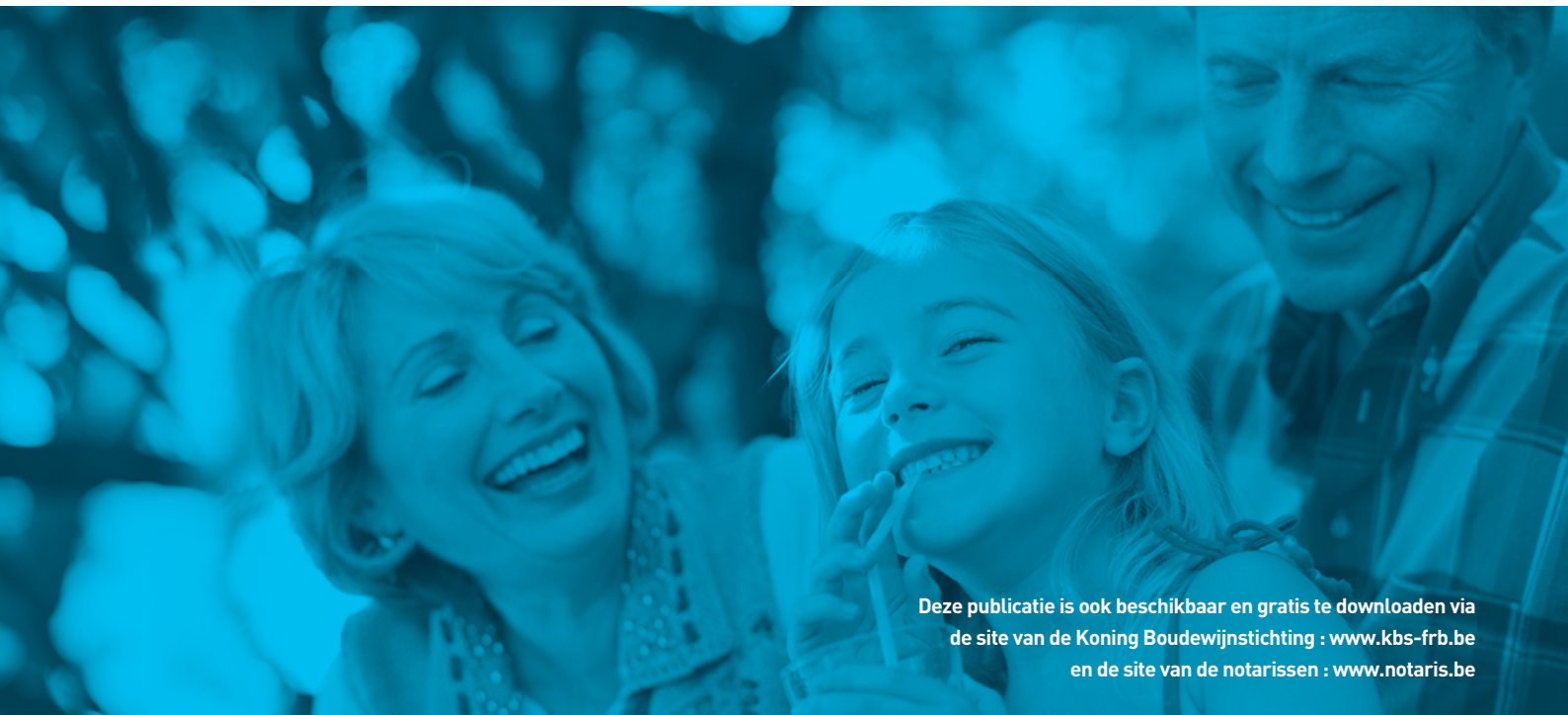
Deze uitgave kan gratis worden gedownload van de websites
ww.kbs-frb.be en www.notaris.be

Een printversie van deze uitgave kan (gratis) besteld worden :
on line via www.kbs-frb.be,
per e-mail naar publi@kbs-frb.be
of telefonisch bij het contactcentrum van de Koning
Boudewijnstichting

tel. + 32-70-233 728
fax + 32-70-233-727

Wettelijk depot: D/2893/2012/07
ISBN-13: 978-90-5130-774-0
EAN: 9789051307740
BESTELNUMMER: 3052

Deze publicatie is ook beschikbaar en gratis te downloaden via
de site van de Koning Boudewijnstichting : www.kbs-frb.be
en de site van de notarissen : www.notaris.be

Deze brochure is een gezamenlijk initiatief van **de Koning Boudewijnstichting** en de **Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat**, in het kader van het luisternetwerk van de notarissen.